

Vuk'uzenzele

Vha i dīselwa nga Vhudavhidzani ha Muvhuso (GCIS)

English/Tshivenda

Shundunthule 2022 Khandiso 1

Thuso kha thaidzo ya midalo fhala vunduni la Kwa-Zulu-Natal na la Kapa

Allison Cooper

Muvhuso u khou do thusa vhadzulapo vha fhala vunduni la KwaZulu - Natal na la Kapa Vhubavhava kha u dovha vha fhaa hafhu miqi yavho nga huswa khathihi na u vusulusa matshilo avho nga murahu ha midalo ye ya vhang mpfunzhi khathihi na tshinyalelo khulwane vhukati ha mavundu aya mavhili.

Phresidennde Vho Cyril Ramaphosa vho amba uri Muhasho wa Vhufaragwama ha Lushaka u do ita uri hu vhe na masheleni a ndingedzo dza u thusa avho vhe vha kwamea nga midalo iyi.

"Minista wa Muhasho wa Gwama vho amba uri hu na masheleni a swikaho R1 bilioni ane a vha hone zwazwino," Phresidennde vha amba ngauralo.

Phresidennde Vho Ramaphosa vha do dovha hafhu vha kwamana na Phalamennde u itela uri vha kone u humbela dziinwe tshomedzo dza u dladzisa.

Phresidennde Vho Ramaphosa vho dalela vhadzulapo vho kwameaho nga tshiwo tsha midalo ngei vunduni la KwaZulu-Natal.

Muvhuso u kho shumisana na vha Tshikwama tsha Tshumisano, sekithara ya phuraivethe khathihi na madzangano ane a si vhe a muvhuso hu tshi katelwa na madzangano a zwitshavha u itela u netshedza thuso kha zwipondwa zwa midalo iyi.

Vha Tshikwama tsha Tshumisano vha do vula akhaundu ya bannga ya thungo ya nga ha tshinyalelo

yo vhangwaho nga midalo hu tshi itelwa uri avho vhanetshedzi vha thuso ya zwa masheleni vha fano Afrika Tshipembe na vha mashango a nnda vha kone u shela mulenzhe kha ndi ngedzo dza u thusa.

Muvhuso u do dovha hafhu wa netshedza vau-tshara dza u thusa miqa uri i kone u fhaa hafhu nga huswa dzinndu dze dza tshinyadzwa

zwituku", Phresidennde vha amba ngauralo.

"Hu kha di tea u itwa Tse nguluso yo fhelelaho ya tshinyalelo ye ya vhangwa nga midalo kha ikonomi. Fhedzi zwo ni di vha kha-gala uri tshinyalelo iyi i do swika kha dzibilioni dza dzirannya dza u fhaa hafhu themamveledziso nga huswa khathihi na ndozwo kha zwa vhubveledzisi."

Phresidennde vho dladzisa nga la uri masheleni o vhetshelwaho thungo hu tshi itelwa zwipondwa zwa midalo, nangoho a tea u swika kha avho vhane vha a todesa.

"Zwi do vha zwa ndeme vhukuma zwenezwo musiri tshi khou ita uyu mushumo u vhona uri tshomedzo

Zwi khou bveta phanda kha siatari 2

Kha ri lwe na zwiito Zwavhugevhenga, hu si vha fhalali

Siatari 3

Vhulwadze ha Hemofolia vhu a lafhea

Siatari 10

U vhalala Vuk'uzenzele kha vha danulode GOVAPP kha:

Search for SA Government on Google playstore or appstore

KHA VHA RI KWAME

Vuk'uzenzele

@VukuzenzeleNews

Webusaithi: www.gcis.gov.za

Imeili: vukuzenzele@gcis.gov.za

www.vukuzenzele.gov.za

Luŋingo: (+27) 12 473 0103

Tshedimosetso House:

1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

NDI YA MAHALA A I RENGISWI

Zwi bva kha siaṭari 1

dzoṭhe dze ra dzi kuvhungenyanya dzi khou shumiselwa zwe dza tetshelela zwone nahone dzi khou swika kha vhathu vho teaho. A hu tei u vha na kubuli kwa zwiito zwa vhuṭa, ndangulommbi ya zwa masheleni kana vhuṭhura vhuṭhio na vhuṭhio," Phresidennde vha a ombedzela.

Nṭha tharu dza u tandulula thaidzo

Phresidennde Vho Ramaphosa vho amba uri muvhuso u ḑo dzehenelela kha u lingedza u tandulula thaidzo ya tshinyalelo yo vhangwaho nga miḑalo nga fhasi ha nṭha tharu.

Sa luṭa lwa u thoma, muvhuso u ḑo sedzesa kha thuso ya tshihaḑu ya zwa vhuthu, hu tshi itelwa u vho na uri vhathu vhoṭhe vho kwameaho vho tsireledzea nahone ṭhoḑea dzavho dza fhasisa dzi khou kona u swikelwa.

"Kha luṭa lwa vhuvhili, ri ḑo sedzesa kha zwa u dzikisa na u vhuedzedza tshiimo ngonani, u ṇetshedza hafhu madzulo kha avho vhe vha xeledwa nga mahaya avho khathihi na u vhuedzedza hafhu maitele a u ṇetshedza tshumelo. Luṭa lwa vhuraru lwone, lu ḑo sedzesa kha zwa mvusuludzo na u fhaṭa hafhu nga huswa," Phresidennde vha amba ngauralo.

Luṭa lwa mvusuludzo na u fhaṭa hafhu nga huswa lu ḑo katela u fhaṭwa ha dzinnḑu fhethu ho teaho.

Muhasho wa zwa Vhudzulo ha Vhathu wo no thoma u ita tsenguluso ya tshinyalelo ye ya vha hone kha dzinnḑu u mona na vunḑu loṭhe.

"Mushumo wa tshihaḑu ndi wa u ṇetshedza vhudzulo kha avho vhe vha sala vha si tshe na madzulo nga mulandu wa miḑalo nahone ndugiselo dza u ṇetshedza dziyuniti dza madzulo a tshifhinganyana dzi kati," Phresidennde Vho Ramaphosa vha ralo.

Muhasho wa Mishumo ya Muvhuso na Themamveledziso u khou lingedza u wana mavu o teaho a muvhuso ane a nga shumiswa sa fhethu huswa hune vhathu avha vha nga dzudzwa hone.

Tshinyalelo Khulwane

Mvula dzo vhang tshinyalelo khulwane kha dzinnḑu; mabindu, dzibada na dzi-buroho; maḑi; muḑagasi, themamveledziso dza zwi-poro na dza vhudavhidzani. Zwikolo, zwifhaṭo zwa tshumelo dza zwa mutakalo, zwiṭitshi zwa mapholisa na khothe dza hamadzhisitaṛaṭa na zwone zwo kwamea, hu tshi katelwa na ndisedzo ya zwivhaswa na zwiḽiwa.

"Hu khou humbulelwa uri hu na vhagudi vha swikaho 270 000 vhe vha kwamea ngeno zwikolo zwi fhiraho 600 zwo tshinyadzwa hune zwa 16 zwa hone zwa sa tsha kona u swikelea nga mulandu wa tshinyalelo ye ya vha hone kha bada na buroho dza vhuṭumanyi.

"Ho kwamea zwifhato zwa muvhuso zwa ndondolamutakalo zwi lingana ho furathirathi, ngeno ho vha na u khakhisea zwiṭuku kha tshumelo dza zwa mutakalo kha vhuṇzhi ha zwiṭiriki zwo kwameaho," Phresidennde vha ralo.

Mushumo muhulwane wa u vhuwedzedza tshumelo dza ndeme kha vhupo ho fhambanaho ngei KwaZulu - Natal ndi une wa vha kati zwazwino.

Vhathu vha fhiraho 400 vho ri sia fhaḽa KwaZulu - Natal ngeno vhaṇwe vhanzhi vha tshi kha ḑi vha vho ngalanga. Ho vhiḡwa lufu luthihi fhaḽa vunḑuni ḽa Kapa Vhubvaḑuvha.

Miḑi i fhiraho 4000 yo kwashekana ngeno miṇwe i swikaho 8 300 yo tou tshinyadzwa zwiṭuku, zwe zwa sia vhathu vha swikaho 40 000 vha si tshe na mahaya.

Phresidennde vho amba uri vha Tshumelo ya Mapholisa ya Afrika Tshipembe (SAPS) na vha Mmbi ya Vhu-

■ Dzimvula dzo vhang tshinyalelo khulwane kha dzinnḑu; mabindu; dzibada na maburoho; themamveledziso ya maḑi na muḑagasi.

pileli ha Lushaka ya Afrika Tshipembe (SANDS) ndi vhone vhe vha ranga phanḑa ndingedzo dza u londa na u phulusa.

Hezwi zwi katela na u rumelwa ha miraḑoya SAPS, zwigwada zwa mapholisa vha ḑivhaho u bambela, unithi dza dzimmbwa khathihi na zwikepe zwo fhambanaho, heḽikhophutha na mabufho o fhambanaho kha vhupo vhune ho kwameaho nga maanḑa.

"Mabufho ane a bva kha vha SANDF na one o shumiswa kha zwa u phulusa khathihi na u endedza ndisedzo ya thundu dza u thusa; u fana na zwiḽiwa, maḑi, madennde na dzi-nguvho -kha vhathu vha re vhupo vhu sa koni u swikelea.

"Ndo ṇea thendelo ya uri vha mmbi ya SANDF vha rumele maṇwe maswole, mathannga a u vhu lungela maḑi na zwishumiswa zwa u kunakisa madi, zwigwada zwa dziinzhiniere u itela u thusa kha zwa muḑagasi khathihi na u vhuedzedzwa ha maḑi," vho amba ngauralo.

U ḑadzisa kha zwenezwo, mihasho ya muvhuso ya lushaka na ya mavunḑu; mimasipala; madzangano ane a si vhe a muvhuso khathihi na mabindu, yo ḑi vha i tshi khou ṇetshedza tshomedzo dza ndeme u fana na zwiḽiwa, dzingu-vho, maḑarasi, zwiambaro, mishonga ya malwadze a sa fholi, zwishumiswa zwa u tamba na zwishumiswa khathihi na zwa u bika ngazwo.

Khabinethe i kha ḑi tou bva u ḑivhadza Tshiimo tsha Tshiwo tsha Lushaka sa maṇwe a maga a u lavhelesana na thaidzo iyo ya miḑalo.

Phresidennde vho ṭalutshedza miḑalo sa tshiwo tshi kwamaho matshilo a vhathu nga nḑila ine zwa ṭoḑa hu tshi vha na " ndingedzo nnzhi dza u thusana nahone dza tshihaḑu."

"Matshilo, mutakalo na ndondolo ya vhathu vha zwigidi na zwigidi a kha ḑi vha khomboni. Miḑalo yo vhang tshinyalelo khulwane kha ikonomi na zwa matshilisano, " vho amba

ngauralo.

Vhuimangalavha ha Durban, vhune ha vha ha ndeme kha ikonomi ya Afrika Tshipembe nahone ha dovha ha vha vhuṭwe ha vhuimangalavha vhuḽwana nesa nahone vhu shumesaho kha ḽino dzhangho, na hone ho kwamea vhukuma.

"Ndeme ya Vhuimangalavha ha Durban khathihi na dziṇwe themamveledziso dzi fanaho dzine dza thusa kha u ita uri ikonomi ya shango i kone u shuma zwavhuḑi ndi ine ya sumbedza uri hetshi tshiwo tsho vha na masiandaitwa e a pfala na nga nnḑa ha vunḑu ḽa KZN, " Phresidennde vha ralo.

Ho no vha na mvelaphanḑa yo no itwaho u swika zwino kha u vhuedzedza tshumelo ngei Vhuimangalavha ha Durban, u vulwa ha dziṇwe nḑila hu tshi itelwa maṭiraka uri a kone u swikela theminaḽa dza heneḑho vhuimangalavha khathihi na u bviswa ha masalela a mashika e a ḑa na miḑalo heneḑho vhuimangalavha.

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Head of Editorial and Production
Regomoditswe Mavimbela
Regomoditswe@gcis.gov.za

Editor-in-Chief
Tyrone Seale | Tyrone@gcis.gov.za

Managing Editor
Irene Naidoo | irene@gcis.gov.za

News Editor
Noluthando Motswai

Writer: More Matshediso

Graphic Designers
Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistants
Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners
Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatse
Thandolunye Magudulela | Sizwe Ziqubu

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Vuk'uzenzele
is published by Government Communications (GCIS)

abc

Printed by:

PRINTING SOLUTIONS
The Independent Press

Distributed by:

ON THE DOT

Kha ri lwe na zwiito zwa vhugevhenga, hu si vha fhalali

Minwahani ya fumbi-liṭhanu yo fhiraho, Ndayotewa yashu ntswa ya demokirasi yo thoma u shuma. Nga u tanga nedza heyi Ndayotewa, ro khwaṭhisedza vhuḡiimiseli hashu kha zwa tshitshavha tsho ḡitikaḡo nga maitele a demokirasi, vhumukanyi kha zwa matshilele khathihi na pfanelo dza vthuthu.

Ro vha ri tshi khou dovha hafhu ra ḡibvisa tshoṭhe kha maitele ashu a tshifhinga tsha kale. Haya o vha e maitele a tshifhinga tsha kale a matshilele o dzudzanywaho hu tshi tevhe-dzwa murafho e a ḡisumbudzisa nga zwa u langwa ha tshifhinga na nḡila ine vharema vha tea u wanala ngayo dziḡorobo, zwa u vhetshelwa thungo ha miṇwe mishumo hu tshi itelwa vha-tshena, zwa u khethelwa thungo ha vhupo ha vhudzulo u ya nga zwigwada zwa vthathu vha lushaka lwonolwo khathihi na zwa basa ye ya vha i tshi vhengwa vthukuma.

Musi avho vho ri rangaho phanḡa vha tshi ita mvetamveto ya liṇwalo la Thendelanomviswa nga riwaha wa 1955, line milayo yaḡo zwazwino yo dzheniswa na kha Ndayotewa yashu, vha tshi bula uri Afrika Tshipembe ndi la vthathu vhoṭhe vthane vha dzula khaḡo, vho vha vha tshi kho ṭoḡa u bveledza tshitshavha tshine khatsho ha sa vhe na zwa u dzhielana fhasi nga mulandu wa tshigwada tsha lushaka lune muthu a wela khalwo, khethu-lulo nga lukanda na mbeu.

Ngaurolo zwi a vhavha vthukuma u vhone nga nḡila ye zwiwo zwa zwenezwino zwa u sa funa vhabvanḡa zwe zwa bvelela kha zwiṇwe zwipiḡa zwa shango zwa ri humisela murahu ngayo ra vho ḡiwana ro no vha kha maitele a kale a muvhuso wa tshiḡalula.

Ro zwi vhone musii vthathu vha tshi thivhiwa vha imiswa

zwiṭaraṭani nga vhadzu-lapozwavho vha fhedza nga u kombetshedzwa uri vha bvisa maṇwalo a u ḡitalusa hu tshi itelwa uri hu khwaṭhisedzwe tshiimo tshavho tsha vthufha-lali. Ro vha vhone na vhaṇwe vharangaphanḡa vha madza-ngano a zwa polotiki vha tshi bvisa zwiṭatamenḡe zwi sa pfali nga ha vha fhalali nga nḡila ine vha shumisa thaidzo dzine vha-dzulapo vha vha nadzo vha tshi itela uri vha kone u vthuelwa kha zwa polotiki.

Ro zwi vhone hu tshi vha na migwalabo yo livhiswaho mahayani a vhaṇwe vha vha-dzulapo lwe heneffho fhethu havho ha vhudzulo ha fhedza nga u vinyungululwa hu tshi pfi hu khou ṭoḡiwa vhuṭanzi ha u khwaṭhisedza uri nangoho fhethu afho hu na mishumo ya zwiito zwa vhugevhenga ine ya khou itwa. Ro zwi vhone musii vthathu vha tshi ṭhaselwa, vha tshi huvhadzwa kana vha vthulawa nga riwambo wa mbonalo yavho kana nga uri vha amba nga nḡila i songo ḡowealeho kha liṇo.

Heyi yo vha i yone nḡila ye vhatsekedzi vha muvhuso wa tshiḡalula vha vha vha tshi shumisa yone.

Vho vha vhe vhone vthane vha ta uri ndi vthathu vhaṇho vthane vha tea u dzula hugede, vha vhe na mabindu a lushaka lwo tou tiwaho kana vha ṇewe mishumo ye na yone vha tou tetshelwa yone fhedzi. Nga fhasi ha muvhuso wa tshiḡalula, vharema vho vha vha tshi dzhiwa sa vha humbulelwa nga mvelo, vha tshi sokou imiswa nga mapholisa arali vho wanala vhe kha vhupo he ha vha hu tshi dzhiwa sa vhupo ha vhatshena fhedzi. Vharema vho vha vha tshi kombetshedzwa u sumbedza mapholisa basa yavho ye ya vha i tshi ḡivhiwa sa dompas na uri arali vha tshi nga kundelwa u ita zwenezwo, vho vha vha tshi farwa vha valelwa dzhele.

Ri nga si tendele zwiito zwi

vhavhaho zwine zwa fana na zwenezwo zwi tshi bvelela hafhu.

Zwiwo zwine zwa kha ḡi tou bva u bvelela fhaḡa tshikolobulasi tsha Diepsloot tshi wanalaho kha vundu la Gauteng, zwi tou vha makhaulambilu. Kha tshifhinga tsha mafelo a vhege nthihi fhedzi, ho vthulawa vthathu vha sumbe, zwe hezwi zwa ita uri hu vhe na migwalabo. Izwi zwa u lozwea ha matshilo a vthathu nga nḡila yo raloho a zwi tanganedzei, u fana na zwa u vthulawa ha muṇwe Muafrika sa riṇe a bvaho kha la Zimbabwe nga avho vthane vha ḡiṇea maanḡa a zwa mulayo nga nḡila i songo teaho.

Vhugevhenga ndi thaidzo khulwane kha liṇo shango. Vhu kwama zwitshavha zwoṭhe nahone zwi a pfala uri vthathu vho neta nga u tshila nga nyofho dza u ofha zwigevhenga.

Zwi tshi fhambana na zwine zwa dzulela u ambiwa nga zwiṇwe zwigwada zwa vthathu vha hanedzanaho na zwa vthufhalali khathihi na vthathu-zwavho, vthaiti vha zwiito izwi zwa vhugevhenga ndi vha-remana na vhatshena, vthanna na vhafumakadzi, vhabvanḡa na vhadzulapo vha liṇo.

Vhugevhenga, hu si vha fhalali, ndi ḡone swina li ḡivheaho liṇe ra tea u shumisana kha u lwa naḡo uri ri kone u li kunda.

Ri nga si kunde vhugevhenga nga u ṭuṭuwedzana u ita zwithu zwo bvaho, dzikhakhathi, u shushedzana khathihi na zwiito zwa u dzhia mulayo ra u vhea zwandani zwashu, nga maanḡa zwi tshi livhiswa kha vhadzulapo vha bvaho kha maṇwe mashango a Afrika.

Ri khou pfesesa uri vthunzhi ha zwitshavha zwi khou ḡiwana zwo hanganea nga u vhone u kundelwa ha mapholisa kha u lwa na zwigevhenga. Maṇwe a maga ane ra khou a dzhia u itela u khwaṭhisa tshumelo ya mapholisa ndi u tholwa ha vhaṇwe

vhaofisiri vha mapholisa vha li-nganaho 12 000.

Ri khou dovha hafhu ra vusuludza foramu dza vthupholisa ha zwitshavha u mona na shango ḡoṭhe. Foramu idzi dzi tanganaya zwitshavha na vhaimele vha mapholisa u itela u kwinifhadza tsireledzo yapo khathihi na u vhone uri mapholisa vha khou vha na vhuḡifhinduleli kha mu-shumo wavho.

Naho ri tshi khou khwaṭhisa nndwa ya u lwa na zwiito zwa vhugevhenga, a zwi ambi uri vthathu vha tea u dzhia mulayo vha u vhea zwandani zwavho.

Nga tshenetsho tshifhinga tshithihi, ri khou ḡi zwi dzhiela nṭha uri zwa vthufhalali vhu siho mulayoni zwi ḡisa khombo kha tsireledzo ya shango laḡu la Afrika Tshipembe, vhudziki na mvelaphanḡa ya ikonomi.

Zwa vthufhalali vhu siho mulayoni zwi kwama nḡisedzo ya tshumelo zwa dovha hafhu zwa engedza mutsiko munzhi kha tshumelo dza ndeme u fana na ndondolamutakalo na pfunzo.

U tou fana na maṇwe mashango ane a ḡilanga, ri na pfanelo ya u shumisa mbekanyamaitele na maga o teaho ane a ḡisa fulufhelo kha mikaṇo yashu, u tsireledza pfanelo dza vhadzulapo vha Afrika Tshipembe khathihi na u vhone uri vthathu vhoṭhe vthane vha dzula nga ngomu ha mikaṇo yashu vha na pfanelo u ya nga milayo ya u vha fhanho.

U langa zwa vthufhalali ndi vhuḡifhinduleli ha muvhuso.

A hu na mudzulapo zwawe ane a tea u ḡiṇea vhuḡifhinduleli ha u vha muofisiri wa zwa vthufhalali kana maanḡalanga a khombetshedzo ya mulayo nga u ṭoḡa nga khani uri vha fhalali vha mu sumbedze maṇwalo avho a vhuṇe.

Nga fhasi ha Khethekanyo 41 ya Mulayo wa zwa Vthufhalali, ndi muraḡo wa mapholisa fhedzi kana muofisiri wa zwa vthufha-

lali ane a nga humbela muṇwe muthu uri a ḡitaluse sa mudzulapo, muthu a re na tshidzulapo tsha tshoṭhe kana mudzulapo wa shango la nḡa.

Arali avha vhaofisiri vha tshi tenda, nga fhasi ha zwiitisi zwi pfalaho, uri uyo muthu u fhanho shangoni nga nḡila ine ya si vhe mulayoni, muthu uyo a nga farwa nga thungo hu tshi khou itwa thoḡisiso nga ha tshiimo tshawe. Musii hu tshi khou itwa ngaurolo, vha maanḡalanga a khombetshedzo ya mulayo vha tea u ṭhonifha pfanelo dza uyo muthu khathihi na tshirunzi tshawe.

Zwa u kombetshedza u shumiswa ha milayo wa zwa vthufhalali ndi tshipikwa tshihulwane kha muvhuso.

Ri khou shuma vthukuma u itela u vhone uri zwigwada zwa vthathu vthane vha khou ita vthukwila ha zwa vthufhalali nga tshumisano na vhaofisiri vho ḡalaho zwiito zwa vhuḡa, vha khou farwa vha sengiswa.

U ḡi tou fana na maṇwe mabindu oṭhe, mabindu a vhadzulapo vha mashango a nḡa na one a tea u tevhele milayo yo teaho, hu tshi katelwa na milayo ya mutakalo na tsiredzo, a vhe na phumethe dzoṭhe dzo teaho khathihi na ṭhanziela hu tshi katelwa na u badela mithelo yo teaho.

Ri shango la demokirasi lo vthumbwaho nga fhasi ha mulayo. Zwiito zwa u sa tevhele mulayo zwo livhiswaho kha vhadzulapo vha mashango a nḡa, vha nga vha vhe na maṇwalo o teaho kana vha si na, a zwi nga ḡo konḡelelwa.

Namusi, u sinyuwa hashu hu nga vha ho livhiswa kha vhadzulapo vha shango la Zimbabwe, Mozambique, Nigeria kana Pakistan. Matshelo, u sinyuwa hashu hu nga fhedza ho no vha vthukati hashu nga tshashu.

Kha ri sedzese kha u fhelisa vhugevhenga, hu sa sedzwi uri vhu khou itwa nga vthonyi.